

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369547365> | LOG_0157

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Nomen. Latine *Lomba*; Malaice & Baleyice *Sajor lomba*, forte a flacciditate; Amboinice *Aylaun tabur*; in *Hitoea Aupalulang poti*; quum referunt hanc ad *Petafitidem* supra libro sexto descriptam.

Locus. Sponte crescit in levibus minoribus silvis ad montium pedes, in desertis hortis, & ad fluminum ripas, ubi terra silvestris vera est, sed in Amboina non multum nota vel obvia est hæc planta, copiose reperitur post Hæconalo ad montium adscensum, in præruptis locis vel desertis hortis. In Baleya magis luxuriat & major est, multis extensis gaudens ramis, instar *Trong* seu *Solani esculenti*. Fructus ibi magnitudinem adquirunt vulgaris *Siriboa*.

Ufus ejus in Amboina rarus est, quidam ejus foliis obvolvunt Majang recenter vulneratum, e quo succum elicere student, atque hinc denominant eam *Oebat saguweer*, seu *Emplastrum sagueri*, in Baleya & Java folia instar oleris eduntur tam cruda, quam in aqua tepida parum macerata, hæc folia fricta & epotata, vel cum Aniso contrita eos curant, qui contusionibus vel lapsu interne vulnerati sunt.

Fructus luteos maturos pueri edunt, isti quoque cum Pinanga, vel foli mastificantur contra tussim. Leytimorenses eam adnumerant *Oebat swangi*, ejus enim radicem mastificant cum pauxillo Pinangæ & Zingiberis, & irrorant hoc succo eos, ac præsertim pueros, qui infecti sunt incantamento quovis vel veneno, quod ipsis dicitur *Matta pannas*.

Amboinense nomen inde obtinuit, quum folia ejus adhibeantur ad tumentes testes, si illa involvantur tenero Musæ folio, supra ignem torreantur, & ipsis inponantur. Tota herba aquæ & aceto incocta, addito Zingibere & Amboinensi sale q. s. propinatur contra ventres tumidos & Hydropicos, tota quoque folia abdomini involvantur, præstans etiam est herba vulneraria contusa, & externe inposita.

Tabula Quinquagesima nona

Ad Figuram primam *Lombam* exhibet cum ejus fructu *A separato*.
Figura secunda *Globbam* sinit *uviformem*, Cap. 31. descriptam.

OBSERVATIO.

Lomba hæc *Saururi* sine dubio species est, ac proxime convenit cum illo, qui *Saururus* arborescens foliis amplis rotundis & umbilicatis a *Phum*, dicitur in *descr. pl. Americ. & Tab. 74.* delineatur. Hujus autem aliæ species domesticæ supra libro nono descriptæ sunt.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Globba longa. Globba.

Galanga major in hisce Orientalibus insulis silvestrem habet speciem, quæ mixtam gerit formam hujus *Galangæ* & *Cardamomi* majoris, sed sine ulla notabili vi aromatica, quam itaque in octavo libro sub *Galangæ* speciebus non reduximus, sed hic ad silvestres plantas retulimus, vulgo *Globba* vocatur, & in quatuor primarias distinguitur species, quarum ultima hisce in terris exotica est, & quinta penitus silvestris, sunt autem subsequentes, primo *Globba longa*; secundo *Globba crispa*; tertio *Globba uviformis*; quarto *Globba Macassarensis* seu *acris*; quinto *Globba silvestris*.

Primo. *Globba longa* seu *vulgaris*, est altus herbaceus frutex, forma & modo crescendi *Galangæ* similis, excepto quod caudex multo altior, & folia majora sint. Radix cum illa *Galangæ* omnino convenit, sed multo longior & crassior, transversaliter in terra prorepens, in articulos distincta, robusta & dura, albicans ac sine fuscis pelliculis, interne lentis fibris distincta, non aromatica, sed parvum *Galangæ* modo spirans odorem.

Sape

Naam. In 't Latyn *Lomba*; in 't Maleits en Baleits *Sajor lomba*, mischien van zyne slappigheid; in 't Amboins *Ay laun tatur*; op *Hitoe Aupalulang poti*, om dat ze 't rekenen onder de *Petafites*, boven in 't sesde boek beschreeven.

Plaats. Het wast van zelfs in de ligte kreupelbossen aan 't hangen der bergen, verlate tuinen, en aan de kanten van de rivieren, daar het regte boschaarde heeft, dog het is in Amboina niet veel bekend. Men vindt het veel agter *Hoeconalo*, aan 't opgaan der Bergen of afgevalle Landen, en verlate tuinen. Op *Baly* wast het weelderiger en grooter, met veele uitgespreide takken, gelyk de planten van *Trong*, of *Solanum esculentum*. De vrugten werden aldaar zoo groot als een gemeene *Siriboa*.

Gebruik. Hier in Amboina heeft het weinig gebruik, zommige verbinden met zyne bladeren den vers gesneeden *Majang*, dien ze teifferen willen, en bieten het daarom *Oebat saguweer*, of *Saguweers-pleister*, op *Baly* en *Java* werden de bladeren gelyk ander *Sajor* gegeten, zoo raauw als een weinig in warm water gedompelt, dezelve bladeren gezoden, en ingedronken, of met *Anys* gewreeven, genezen die geene, die door stooten of vallen gekneust, en van binnen verzeerd zyn.

De vrugten, als ze geel en ryp zyn, eten het jonge volkje zoo raauw uit de hand, dezelve vrugten te degen ryp zynde, werden of met *Pinang* of alleen gegeten tegens den boest. De *Leytimorensen* tellen 't onder *Oebat swangi*, want zy kaauwen zyn wortel met een weinig *Pinang* en *Gember*, besproejen daar mede die geene, inzonderheid de kinderen, die beledigt zyn door eenig tovergezig, of gelyk zy zeggen *Matta pannas*.

Den Amboinens naam heeft het daar van, derwyl de bladeren gebruikt werden tot geswolle klooten, als men dezelve in een jong *Pissang* blad windt, over 't vuur braadt, en dan daar over bindt. Het gebeele kruid in water en azyn gezoden, daar by gedaan, *Gember*, *Amboins* zout q. s. werd gedronken tegens geswolle en waterzugtige buiken, de gebeele bladeren bindt men ook op den buik, het is ook een goed wondkruid gestooten, en van buiten opgelegd.

De negen en Vyftigste Plaat

Vertoont in de eerste Figuur de *Lomba*-plant, met deszelfs vrugt *A* afzonderlyk.
De tweede Figuur wyft aan de *Druifvormige Globba*-plant, in het 31. Hoofdstuk beschreeven.

AANMERKING.

Deze *Lomba* is zonder twyfel een soort van de *Saururus*, en komt het naast overeen met die geene, welke de boomagtige *Saururus* met breede, ronde, en navelagtige bladeren van *Phumier* genaamt wert in de beschryving der *Americaansche gewassen*, en op de 74 Plaat verbeeld wert. Hier van zyn boven in het begin van het negende boek meer tamme soorten beschreeven.

NEGEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De lange Globba.

DE Galanga major heeft in deze Oosterse Eilanden een wilt geslagte, een gemengt fatsoen dragende, van dezelve Galanga en groot Cardamom, dog zonder naamwaardige speceryagtigheid, die wy daarom in 't agtste Boek onder de Galanga soorten niet gezet, maar hier onder de wilde kruiden gespaart hebben, men noemt ze in 't gemeen *Globba*, en werden gedeelt in vier principale soorten, waar van de laatste hier te Lande vreemd is, en de vyfde hebben wy voor gants wild gestelt, zyn de als volgt, ten eersten *Globba longa*, ten tweeden *Globba crispa*, ten derden *Globba uviformis*, ten vierden *Globba Macassarensis* of *acris*; en ten vyfden de wilde.

I. *Globba longa* of de gemeene *Globba*, is een hooge kruidagtige Heester, in gedaante en maniere van wassen, de Galanga zeer gelyk, behalven dat den stam veel booger, en de bladeren veel grooter zyn. De wortel is ten eene maale de Galanga gelyk, dog veel langer en grover, dwers in de aarde kruipende, in leden verdeelt, robuust en bart, witagtig, zonder bruine vellen, van binnen met taaje draaden, niet speceryagtig, maar slegts een weinig na *Galanga* ruikende.

Zy

Fig. 2.

Fig. 1.

A

Sæpe parum supra terram eminet, ac subtus multas gerit crassas & lentas fibrillas, quibus tam firmiter terræ infixæ hæret, ut neutiquam evelli possit, ac difficulter effodiatur. Ex hac transversali radice altissimi & recti eriguntur caules, inferne nodosi, ac tuberosi, uti in cunctis Galangæ speciebus, atque hoc tuber magnitudinem habet vulgaris Cephæ.

Caulis trium pedum altitudinem habet, antequam in folia sese explicat, atque in apicem acutissimum instar subulæ terminatur, estque firmus, rotundus, viridis, & rectissimus instar pistilli sclopeti, interne ex multis pelliculis seu involucris compositus, dein caulis hic altitudinem duodecim & quindecim pedum obtinet, æqualiter crassus pollicem seu medium digitum, inferius ad quatuor pedum altitudinem nudus, reliqua pars binos gerit foliorum ordines alternatos, quæ omnino cum illis Galangæ conveniunt, excepto quod majora & crassiora sint, binos & binos cum dimidio pedes longa, binas palmas lata, tenuia & glabra, instar chartæ membranaceæ, oris æqualibus, quæ tamen semper quodammodo sinuosæ sunt, in medio crassum gerunt nervum, qui inferius protuberat, & superius concavus est, ex hoc innumeræ, tenues, & densæ oblique ad oras decurrunt venulæ, juxta quas folium etiam finditur, sique adcurate examinentur, non tam oblique decurrunt, nec tot formant sinus quam in Galanga, maximæ & longissimæ in medio ad palmæ circiter latitudinem distant, sed superiores minores sunt, angustiores, & compactiores, hæc quoque folia nullo modo acria sunt instar illorum Galangæ.

Hi caules ac folia nil videntur efficere, quum nil proferant, fructus enim verus ex peculiari provenit caule e radice, quales excrescentias supra in octavo libro *Hypophyta* nominavimus.

Hypophyton itaque *Globbæ* pedis circiter altitudinem obtinet, atque optime illud *Banglæ* vel *Zingiberis* refert, est nempe clava utrimque acuminata, tres quatuorve pollices longa, binos crassa digitos, atque ad semipedis altitudinem supra terram elevatur. Clava hæc obvoluta & arcte clausa est pelliculis ex fusco rubentibus parum maculatis & crassiusculis, squamas referentibus, atque inter superiores hic & illic flosculus eminet, longo gaudens tubo, sed superius in tria petala distinctus, sique progerminat, roseum gerit colorem, atque interne corniculum gerit album, sed cito pallefcit & marcescit.

Clava maturescente hæc pelliculæ flavæ sunt, ac parum dehiscunt, intus repletæ mucos lento instar albuminis Ovi, atque in eo latitant fructus ab octo ad octodecim oblongi, in tribus quatuorve stratis succescive decumbentes, paulo minores & planiores minore digito, angulosi quoque, & externe pelliculis flavis obducti, parum incurvati, inferius obtusi, & semi aperti, in superiore & angusta parte longis venis vel fibris aucti, quibus sibi nectuntur & adjacent in clava. Horum fructuum inferiorem seu latissimam partem, quæ semi aperta est, si denudemus, tum oblongam conquirimus glebam compositam ex nigris granis circa nervum medium sibi adhærentibus, & argenteo quasi mucos obductis.

Hæc congeries magnam habet similitudinem cum magno Javanico *Cardamomo*, ita ut pro una eademque haberentur re, sed sapor maxime differt, *Globba* enim gratum & acidulum habet saporem, ad illum *Ribesiorum* accedentem, si nempe bene matura sint, quod cognoscitur, si clava sit semi putrida & aperta, interna grana nigra, & mucus argenteus rite humidus, alioquin enim minus acida sunt, & dentes hebetantia, nulla porro adest aromatica vel acris vis, quæ in *Cardamomo* percipitur.

Matura gratum spirant odorem, ac tam fortem, ut mox percipiatur, quum in domum deferantur, hæc enim granula unica plantæ pars est, quæ edi & usui esse possunt.

Nomen. Latine *Globba longa*; Malaice & Ternatice *Globba*; verum autem Malaiense nomen ignotum est, & ad distinctionem subsequenti specierum vocatur *Globba cussi* ob similitudinem germinorum tenerorum *Pinangæ*, quæ in corde seu *Djantong* locantur, & nunquam maturescunt.

Zy kykt dikwils een weinig boven de aarde uit, en van onderen heeft ze veele dikke en taaje vazelingen, waar mede zy zoo vast aan de aarde hangt, dat ze geenzints uit te trekken is, en moejelyk uit te graven. Uit deze dwerswortel schieten zeer hooge en regte steelen op, die beneden een knop hebben, gelyk alle *Galanga* soorten, zoo groot als een middelbare *Ajuin*.

De steel schiet tot drie voeten hoog op, eer by zig in bladeren verdeelt, boven spits als een els, styf, rond, grasgroen, en zoo regt als een stamper van een roer, binnen uit veele vellekens of omwintzels gemaakt, daar na schiet dezen steel op tot de hoogte van twaalf en vyftien voeten, in een eenparige dikte, van een duim of middelvinger, van onderen ruim vier voeten bloed, de rest is bezet met twee rygen bladeren, verwisselt tegens malkanderen staande, t'eenemaal met die van *Galanga* overeenkomende, behalven dat ze grooter en grover zyn, twee en twee en een halve voeten lang, twee handen breed, dun en glad, als parkement, met effene kanten, derwelke egter altyd wat bogtig staan, zy hebben in de midden een dikke zenuwe, derwelke beneden uitgebult, en boven hol is. Van deze lopen ontelbare fyne en digte adertjes, schuins na de kanten, langs derwelke het blad ook scheurt, en als men die naauw beziet, lopen ze zoo schuins niet, nog maken zoo veele ploogen als in de *Galanga*. De grootste en langste staan in de midden, omtrent een hand breed van malkander, maar de voorste zyn kleinder, smalder, en digter op malkander, deze bladeren zyn ook gants niet scherp, zoo als die van de *Galanga*.

Deze takken en bladeren zyn vooren niet met al, want daar wast niets anders aan, maar de regte vrugt komt uit een byzonderen steel uit de wortel, diergelyke uitwassen wy boven in 't agtste boek *Hypophyta* genoemt hebben.

Het *Hypophyton* dan van *Globba* is omtrent een voet hoog, en gelykt best na dat van *Bangle* of *Gember*, te weten een kolve onder en boven toegespist, drie en vier duimen lang, twee vingeren dik, staande omtrent halve voets hoogte boven de aarde. De kolve is bekleed en digt gesloten, van bruin-roode wat gespikkelde en aikagtige vellekens als schubben, en tusschen de bovenste kykt hier en daar een bloempje uit, lankbalzig, dog wooren in drie blaadsjes verdeelt, als zy uitkomt roose-verwig, binnen in met een wit hoorntje, dog verbleekt, en slenst baastig.

De kolve nu rypende werden deze vellekens vaal, en gaan wat van malkander, zynde binnen vol taajen slym, als het wit van een ey, en daar in schuilen van agt tot agttien langwerpige vrugten, drie of vier lagen agter malkander staande, wat korter, en platter dan een kleine vinger, ook wat boekig, van buiten mede met vellekens bekleed, en een weinig krom, beneden stomp, en half geopent, aan 't bovenste en smalste eind met lange aderen of riempjes, waar mede zy in de kolve tegens malkander leggen. In deze vrugten of tonen, als men ze van onderen of het breedste hoofd, 't welk half geopent is, schilt, zoo bekomt men een langwerpige klompje, van zwarte korrels, rondom een middelzenuwe aan malkander hangende, en met een zilver-verwigen slym bedekt.

Deze klomp heeft groote gelykenisse met het groote *Javaansche Cardamom*, zoo dat men ze voor eenderlei dingen zoude aanzien, maar de smaak verschilt veel. Want de *Globba* heeft een aangenaame rinze smaak, na *Aalbezien* trekkende, te weten als zy ter degen ryp zyn, 't welk men bekent, als de kolve half verrot, en geopent hangt, de binnenste korrels zwart, en de zilver-slym te degen vogtig is, want anders zyn ze vry wat zuur, en de tanden stomp makende, voorts zonder eenige speceryagtigheid of scherpigheid, gelyk men in *Cardamom* gewaar werd.

De rypen hebben ook een aangename geur, en zoo sterken reuk, dat men ze straks gewaar werd, als men ze in een buis brengt. Zynde deze korrels het eenigste, dat men van deze planten eten en genieten kan.

Naam. In 't Latyn *Globba longa*; In 't Maleits en Ternataans *Globba*, want by de regte *Malyers* is het onbekent, en tot onderscheid van de volgende zoorte *Globba cussi* genaamt, na de gelykenisse van de jonge schepzelen der *Pissangs*, die aan het bert of *Djantong* staan, en nooit ryp werden.

Belgæ inpudico nomine vocant *Sergians Klooten*, seu testes militis veterani, quos nullo modo referunt, sed multo melius, uti diximus, minores æmulantur digitos, ac proinde hoc incomptum nomen delendum est, vel relinquendum est Javano fructui *Wani* libro primo in Capite de *Manga fetida* descripto; Amboinice *Ampan*, & *Unipa*; in *Lœhœa Una nepa*.

Locus. Semper silvestris est, potissimum in vallibus crescens, & ad pedes montium, ubi solum est durum & argillosum, humidum, frigidum, & lapillis mixtum, ubi totæ areæ hac planta refertæ inveniuntur, atque omnes hæ plantæ radicibus nexæ sunt & sibi adhærent, adeoque densæ, ipsarumque caules & folia tam intricata sunt, ut quis vix possit permeare, ac præterea solum tot putridis foliis & caulibus adeo tectum est, ut clavæ cum fructibus vix detegi possint, siquæ sol circa hunc locum maxime æstuat, multum tribuit virtuti hujus plantæ & fructus, qui calore & putrida hac crusta melius maturascit, quum fructus isti, qui in frigidis & umbrosis crescunt locis, diu acidi sunt. Ipsorum patria sunt omnes Orientales Provinciæ, Amboina, Moluccæ, Cerama, & insulæ ad Eurum sitæ Gorama, Cusuwuy, Kaya, &c.

In Java quoque minor hujus reperitur species, sed virtute multum cedit Amboinensi, unde vera ibi ex Amboina deferenda est per radices recentes, quæ terræ committendæ sunt, transplantari enim potest instar Galangæ. In Amboina regio *Leytimora* præcipue hac referta est, unde per totum siccum anni tempus venalis est in foro pro vili pretio, sed longe in montibus rite matura grana petenda sunt, quum proximæ valles continuo a pueris perlustrantur & spoliantur.

Ujus. Fructus potissimum crudi eduntur, quum grati sunt stomacho per acidulum saporem, præsertim calidis diebus, sitim etiam sedant, nec super bibendum est, quum plerumque flatu & alvi tormina causant. Possunt etiam saccharo & pauxillo vini frigere, toti nempe isti digiti, si pelliculæ desquamatae sint, quum gratum præbent cibum, qui salubris est debili, & vino defatigato stomacho, siquæ alvi constipatio requiratur, digiti quidam non desquamati & confissi aceto etiam condiuntur, quod inde acrius est & magis acescit, sed insuper peculiarem hinc conquirunt saporem, multis ingratis, adduntur quoque *Towak* recenti, Europæisque cerevisiis, quum incipient acescere, siquæ per aliquot dies ferventi hæ exponantur foli, in acetum degenerant.

Nullum animal nigra Globbæ grana digerere potest, quæ non commolita per dentes deglutit, sed tota iterum deponit, quæ plerumque in novos excrescunt frutices, uti libro primo de *Guajavis* grana dictum fuit.

Radicum discrimen inter vulgarem & sequentem *Globbam crispam* hoc est. Vulgaris *Globba* maximas gerit radices, ultra pollicem crassas, transversaliter in laterales distinctas ramificationes, & articulatas instar Galangæ. Inferius caulis tuber rubet, sed non ita quam in *Languas*.

Globba durion fere digiti crassitiem habet, in laterales quoque distincta ramificationes, pluresque ac tenuiores gerit fibrillas, tuber ejus ac caules virides sunt. *Globba papua mera* tenuissimas profert radices, minimum digitum crassas, & in longiores distinctas ramificationes cum tenuioribus fibrillis.

Tabula Sexagesima

Globbam exhibet longam cum ejus *Hippophytis* AAAA, quæ flores ac fructus proferunt.

Litt. B flores sinit *Globbæ rubræ crispæ*, Capite trigesimo descriptæ.

Litt. C ejus fructus denotat conlectos, cum uno D separato, ut justa ejus forma conspiciatur.

OBSERVATIO.

Hæ *Globbæ* adfines sunt, uti recte monuit auctor, *Galangis*, *Lampuis*, & *Cardamomis*, quæ omnes plantæ supra libro octavo delineatæ & descriptæ sunt, quæ cum hisce itaque conferri possunt.

CAPUT

De *Nederlanders* met een ombeschaamt woord noemen ze *Sergians-klooten*, daar ze nog niet met al na gelyken, maar veel beter, als gezegt, na kleine vingeren, en dierbalven dezen mallen naam billyk uit te roejen is, of kan gelaten worden aan de *Javaanse vrugt Wani* Lib. 10. in 't Hoofdstuk van *Manga fetida* beschreeven, in 't *Amboins Anipan* en *Unipa*; op *Loeboe Una nepa*.

Plaats. Het wast altyd in 't wild, meest in vallejen, en aan 't bängen der bergen, daar een harde kleigrond is, vogtig, koud, en met steenen gemengt. Men vindt 'er gebeele plaatzen mede beslagen, met de wortelen meest aan malkander hangende, en zoo dicht van takken of steelen, dat het kwalik te passeeren is. Daar en boven is de grond met zoo veel verrot ruig en bladeren bedekt, dat men de kolven met baare vrugten kwalik vinden kan, en als de zonne dapper op deze plaatze brand, zoo helpt het veel tot de deugd van deze vrugt, die door de warmte en dat verrotte ryzig te beter ryp word, daar die geene, die in koude en schaduwagtige plaatzen voortkomen, lange zuur blyven. Haar *Vaderland* zyn alleen de *Oosterse Provincien*, *Amboina*, de *Moluccos*, *Ceram*, en de *Suidooster Eilanden Goram*, *Cusuwuy*, *Key*, &c.

Op *Java* valt ook een kleine zoorte daar van, maar in deugd veel van 't *Amboinse* verscbillende, daarom men de regte uit *Amboina* derwaarts brengen moet, met de versche wortelen in de aarde gesteecken, want zy laten zig verplanten gelyk de *Galanga*. In *Amboina* is inzonderheid het *Landje Leytimor* vol daar van, dus men de gebeele drooge *Moeijon* over op de markt te koop vindt voor geringe prys, dog men moet wat ver in 't *Gebergte* gaan, als men ter dege rypen wil hebben, om dat de naafte waken geduurig van de jongens door gezogt werden.

Gebruik. Deze vrugten werden meest raauw gegeten, zynde wegens baare rinsheid den magen aangenaam, inzonderheid by hete dagen, zy verslaan ook eenigzints den dorst, en men moet daar ook niet op drinken, dewyl zulks gemeenlyk winden en buikpyn veroorzaakt. Men kan ze ook met zuiker en een weinig wyn stoven, namentlyk de gebeele vingeren, daar van de schellen afgenomen zyn, wanneer ze een aangenaame kost geven, gezond voor een slappe en verbuisde mage, en als 'er wat stoppinge vereijst werd, men smyt ook eenige vingeren ongeschilt in den azyn, dewelke daar van wel sterk en zuur werd, maar bekomt daar van een byzonderen smaak, die by veele niet aangenaam is, men smyt ze in den verschen *Towak*, en ook *Europisen bieren*, die beginnen zuur te werden, stelt het eenige dagen in de hete zonne, zoo werd daar azyn van.

Geen dier kan de zwarte korrels van *Globba* verteeren, die ongebroken de tanden passeeren, maar geven ze geheel weer af, die dan gemeenelyk tot nieuwe struiken werden, gelyk in het eerste Boek van de *Gujavos-korrels* gezegt is.

Het onderscheid van de wortelen, aan de gemeene en de volgende *Globba* *crispa* is aldus. De gemeene *Globba* heeft de grootste wortelen, ruim een duim dik, dwars in zydetakken verdeelt, en geleed als *Galanga*. De ondersten bol van den steel is roodagtig, dog minder dan aan *Languas*.

Globba durion is ten naafsten by een vinger dik, mede in zydetakken verdeelt, heeft meer en dundere vazelingen, de hollen en steelen zyn gras-groen. *Globba papua mera* heeft de dunste wortelen, een pink dik, en in langer takken verdeelt, met nog fynder vazelingen.

De Sestigste Plaat

Vertoont de lange *Globba*-plant, met deszelfs uitwassen AAAA, die de bloemen en vrugten voortbrengen.

Litt. B wyft aan de bloemen van de gekruide roode *Globba*, in het dertigste Hoofdstuk beschreeven.

Litt. C verbeeld deszelfs vrugten, met een D afzonderlyk, op dat deszelfs regte gedaante gezien mag werden.

AANMERKING.

Deze *Globbaas* zyn vermaagschapt, gelyk onze *Schryver* te regt vermaant heeft, aan de *Galangaas*, *Lampoejes*, & *Cardamoms*, alle welke planten boven in het achtste boek beschreeven en afgebeeld zyn, welke met deze derhalven moeten vergeleeken werden.

Fig. 1.

